

Augšupēja nodarbinātības konverģence un sociālekonomiskie faktori

Ievads

Nemot vērā pieaugošās bažas par atšķirībām dalībvalstu sociālās jomas attīstībā, *Eurofound* darba programmā laikposmam no 2017. gada līdz 2020. gadam ir iekļauta apņemšanās izpētīt augšupēju konverģenci Eiropā, un galvenais mērķis ir noteikt, vai sociālekonomiskās tendences dažādās valstīs attīstās un vai tās atšķiras.

Šis ziņojums ir šai izpētei veltītā pētniecības virziena (“Konverģences uzraudzība Eiropas Savienībā”) pirmais tematiskais rezultāts. Izmantojot 2018. gadā *Eurofound* veikto konceptuālo un metodisko darbu, ziņojumā pētīta augšupēja sociālekonomiskā un ar nodarbinātību saistītā konverģence, izmantojot 21 rādītāju, no kuriem vairums ir Eiropas sociālo tiesību pilāra sociālo rezultātu pārskata daļa.

Ziņojums ir organizēts trīs galvenajās daļās. Pirmkārt, Eiropas līmenī tiek pētīta augšupēja konverģence, nošķirot eirozonas valstis no valstīm, kas nav eiro zonā. Turklāt daži atsevišķi rādītāji tiek pētīti reģionālā līmenī un tiek apspriesti visi konverģenci ietekmējošie faktori. Visbeidzot, tiek apspriesta un novērtēta divu iespējamo politikas iniciatīvu — Eiropas bezdarba apdrošināšanas (*EUI*) shēmas un Eiropas minimālās algas (*EMW*) politikas — nozīme konverģences veicināšanā.

Politikas konteksts

Augšupēja konverģence — tendence, kad ES dalībvalstu darbības rezultāti konkrētā jomā vai dažādās jomās uzlabojas, bet atšķirības starp dalībvalstīm samazinās, vienmēr tika uzskatīta par ES politisku solījumu, īpaši ekonomikas un sociālajā jomā. Dalībvalstis kopā ar saviem pilsoņiem pievienojas Eiropas Savienībai cerībā, ka tiks sasniegti dažādi sociālekonomiskie mērķi un galu galā uzlabosies dzīves un darba apstākļi.

Šīs cerības lielā mērā bija piepildījušās līdz 2008. gada ekonomikas krīzei, kad augšupēja konverģence apstājās vai pat samazinājās un dalībvalstis saskarās ar lejupējām tendencēm un lielākām atšķirībām ekonomikas un sociālajā jomā.

Dalībvalstu atšķirīgie attīstības rezultāti un nevienlīdzības palielināšanās to vidū apdraud Savienības kohēziju un ir pretrunā dalībvalstu un to pilsoņu cerībām. Šī tendence rada nopietnas bažas: ekonomiskās atšķirības apdraud Eiropas kopējās ekonomiskās labklājības solījumu, savukārt sociālās atšķirības rada šķēršļus Eiropas integrācijas projekta galvenajam mērķim — uzlabot dzīves un darba apstākļus.

Lai risinātu šīs bažas, politikas diskursa priekšgalā ir izvirzījusies virzība uz ekonomisko un sociālo konverģenci. Konverģences jēdziens ir Eiropas sociālo tiesību pilāra centrālais elements, kas tika uzsākts 2017. gada novembrī un “kalpos kā virzienrādītājs augšupējas konverģences atjaunošanai ceļā uz labākiem darba un dzīves apstākļiem Eiropas Savienībā”.

Galvenie konstatējumi

Neraugoties uz ekonomikas krīzes negatīvajām sekām, analīze liecina, ka kopš 2000. gadu sākuma dalībvalstis kopumā ir tuvinājušās labākiem nodarbinātības un sociālekonomiskajiem apstākļiem. Turklāt, lai gan lejupējās tendences un atšķirības tika reģistrētas dažiem rādītājiem, var konstatēt divus atšķirīgus augšupējās konverģences modeļus.

Attiecībā uz pirmo rādītāju grupu, kas ietver izglītības un dzimumu atšķirības, kā arī aktivitātes līmeni, konstatētās augšupējās konverģences tendences visā attiecīgajā periodā bija stabilas un nemainīgas. Šo rādītāju līmeņa uzlabošanās un atšķirību samazināšanās starp dalībvalstu rezultātiem tika atzīmēta ar nenozīmīgu līmeņu svārstīgumu un izmaiņām uzņēmējdarbības cikla ietekmes dēļ. Attiecībā uz šo rādītāju grupu augšupējā konverģence eirozonā pieauga straujāk nekā ārpus eirozonas.

Savukārt otrajā rādītāju grupā, kas ietver līdzdalību darba tirgū un atstumtību, kā arī nabadzību, augšupējā konverģence uzrāda ievērojamu korelāciju ar uzņēmējdarbības ciklu. Vērojama cikliska tendence gan attiecībā uz vidējiem rādītājiem, gan mainīgumu, liecinot par augšupēju konverģenci labos laikos (ar uzlabojumiem un mazāku izkliedētību), kā arī negatīvas atšķirības

lejuptīdes periodos (ņemot vērā līmeņu pasliktināšanos un lielāku izkliedētību). Interesanti, ka attiecībā uz šiem rādītājiem valstis, kas nav eirozonas dalībnieces, sasniedz konverģenci ātrāk nekā eirozonas valstis. Ņemot vērā korelāciju ar uzņēmējdarbības ciklu, šie rādītāji liecina, ka dalībvalstīm vajadzētu būt elastīgākām, lai izvairītos no turpmākiem asimetriskiem satricinājumiem.

Lejupējas tendences ir novērotas attiecībā uz ienākumu nevienlīdzību un rādītājiem, kas saistīti ar nodarbinātības nosacījumiem, īpaši aplūkojot netipisku nodarbinātību un pāreju no pagaidu uz pastāvīgu nodarbinātību.

Neraugoties uz konstatētajām augšupējās konverģences tendencēm, ir svarīgi uzsvērt, ka dažu rādītāju gadījumā sociālekonomisko un darba tirgus rādītāju atšķirības parasti ir lielākas ES reģionu, nevis to valstu vidū, kurās ir vērojams izteiktāks konverģences process. Turklāt noteiktu iedzīvotāju grupu analīze liecina, ka vecums un izglītība ietekmē arī konverģences modeļus.

Politikas norādes

Ilgspējīga augšupēja ekonomiskā un sociālā konverģence arvien vairāk liecina par vienotas valūtas stabilitāti un dalībvalstu un reģionu integrāciju.

Vairākas Eiropas iestādes ir pievērsušās vairākām iniciatīvām, cerot uz dalībvalstu noturību un spēju palielināšanu ekonomikas un sociālās konverģences jomā. Šajā ziņojumā pētīta divu šādu iniciatīvu iespējamā ietekme: Eiropas bezdarba apdrošināšanas (*EUI*) shēma un Eiropas minimālā atalgojuma (*EMW*) politika.

EUI shēma veicinātu gan makroekonomikas riska samazināšanu, gan bezdarbnieku sociālekonomisko apstākļu konverģenci. Šāda shēma varētu palīdzēt samazināt lejupslīdes periodu asimetrisko ietekmi dalībvalstīs, kā arī mazināt bezdarba ekonomiskās un sociālās sekas. Tomēr morālais apdraudējums un sadales ietekme dažādās valstīs apgrūtina īstenošanu. Neraugoties uz izveides sarežģītību, ir atzīta nepieciešamība pēc lielākas bezdarbnieku pabalstu sistēmas koordinācijas ne tikai attiecībā uz ciklu stabilizāciju, bet arī, lai saskaņotu attieksmi pret bezdarbniekiem visā Eiropā.

EMW politika, iespējams, varētu veicināt pieejamo ienākumu lielāku konverģenci un samazināt nabadzīgo darba ņēmēju skaitu, kā arī novērst sociālo dempingu. Lielāki ienākumi darba ņēmējiem ienākumu sadales zemākajā līmenī varētu arī atbalstīt piekļuvi pamatpakalpojumiem gadījumos, kad vajadzības vēl nav apmierinātas. Galvenie *EMW* politikas trūkumi ir saistīti ar minimālās algas iespējami negatīvo ietekmi uz jauniešiem un mazkvalificētiem darba ņēmējiem un uz valsts un sociālo partneru autonomiju algu noteikšanā.

Lai gan šo divu politikas jomu īstenošana var būt gara un neskaidra, valstu politikas konverģences pastāvīga uzraudzība un labāka koordinācija ES līmenī palīdzētu nodrošināt, ka ekonomiskā un sociālā konverģence sasniedz nepieciešamo ātrumu. Īpaši jācenšas mazināt ekonomiskās un sociālās atšķirības ne tikai valstu, bet arī reģionu un dažādu iedzīvotāju grupu vidū.

Papildu informācija

Ziņojums par nodarbinātības un sociālekonomisko faktoru augšupēju konverģenci pieejams tīmekļa vietnē <http://eurofound.link/ef18042>.

Izpētes vadītājs: *Massimiliano Mascherini*

information@eurofound.europa.eu